

втілення в мовленні людини. Саме цим можна пояснити «невпевнений» науковий статус риторики: практична спрямованість визначила вторинну роль теоретичних надбань риторики як науки, у порівнянні з безпосередньою реалізацією через навчальну дисципліну і мистецтво красномовства.

Список використаних джерел

1. Андреев В. И. Деловая риторика. (Практический курс делового общения и ораторского мастерства). – М. : Народное образование, 1995. – 208 с.
2. Античная риторика: Учеб. пос. / Т. Е. Автухович. – Гродно, 2003. – 144 с.
3. Введенская Л. А., Павлова Л. Г. Деловая риторика. – Ростов н/Д: «МарТ», 2000. – 512 с.
4. Гаспаров М. Л. Эллинистическая литература III-II вв. до н.э. (в соавторстве с М. Е. Грабарь-Пассек). Римская литература III-II вв. до н.э. Греческая и римская литература II-III вв. н.э. // История всемирной литературы: В 9 т. – М. : Наука, 1983. – Т. 1. – 584 с.
5. Колотилова Н. А. Риторика. Навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
6. Крикун В. Ю. Риторична логіка Л. Валлі // Науковий журнал «Філософія і політологія в контексті сучасної культури». – 2012. – Вип. 4(2). – 273 с.
7. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наукова думка, 1975. – Т. 6. – 832 с.

References

1. Andreev V.I. Delovaja ritorika. (Prakticheskij kurs delovogo obshhenija i oratorskogo masterstva). – M.: Narodnoe obrazovanie, 1995. – 208 s.
2. Antichnaja ritorika: Ucheb. pos. / T.E. Avtuhovich. – Grodno, 2003. – 144 s.
3. Vvedenskaja L.A., Pavlova L.G. Delovaja ritorika. – Rostov n/D: «MarT», 2000. – 512 s.
4. Gasparov M.L. Jellinisticheskaja literatura III-II vv. do n.je. (v soavtorstve s M.E. Grabar'-Passek). Rimskaja literatura III-II vv. do n.je. Grecheskaja i rimskaja literatura II-III vv. n.je. // Istorija vseimioj literatury: V 9 t. – M.: Nauka, 1983. – T. 1. – 584 s.
5. Kolotilova N.A. Rytoryka. Navch. posibnyk. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2007. – 232 s.
6. Krykun V.Ju. Rytorychna logika L.Vally // Naukovyj zhurnal «Filosofija i politologija v konteksti suchasnoi' kul'tury». – 2012. – Vyp.4(2). – 273 s.
7. Slovnyk ukrai'ns'koj' movy: V 11 t. / AN URSSR. Instytut movoznavstva; za red. I.K. Bilodida. – Kyi'v: Naukova dumka, 1975. – T. 6. – 832 s.

Krykun V.U., Ph.D., assistant professor of the Faculty of Philosophy of logic, the Kiev National University Taras Shevchenko (Ukraine, Kiev), krikun_vitaly@ukr.net

Rhetoric as a science and academic disciplines: history and modernity

The purpose of this article is to examine the range of issues associated with the problem of interpretation of the nature of rhetoric and its scientific status, to form the modern understanding of its place and future of rhetoric development. To perform the assigned tasks we analyze the main stages of the rhetoric development in order to detect the relationship of social and political processes in society in the respective historical periods.

Keywords: rhetoric as a science and academic discipline, the arts of rhetoric, persuasion, rhetoric history, rhetoric development.

Крикун В. Ю., кандидат философских наук, доцент кафедры логики философского факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), krikun_vitaly@ukr.net

Риторика как наука и учебная дисциплина: история и современность

Целью данной статьи является рассмотрение круга вопросов, связанных с проблемой понимания сущности риторики и ее научного статуса, для формирования современного понимания места и перспектив ее дальнейшего развития. Для выполнения поставленного задания проводится анализ основных этапов развития риторики с выявлением взаимодействия с социально-политическими процессами в обществе в условиях соответствующих исторических периодов.

Ключевые слова: риторика как наука и учебная дисциплина, искусство красноречия, переубеждение, история риторики, развитие риторики.

* * *

УДК 37.01/09:378

Найдьонов О. Г.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии та соціально-гуманітарних дисциплін, Херсонський державний аграрний університет (Україна, Херсон), onaydonov@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Метою дослідження є філософський аналіз історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти. Застосовані методи: історичний, діалектичний, аксіологічний. Основні висновки: розвиток концептуальної основи вищої школи в Європі залежав від панівного світогляду суспільства.

Теоцентричний світогляд традиційного суспільства зумовив релігійний зміст вищої освіти. Техноцентризм – суть вищої школи індустріального суспільства. В умовах інформаційного суспільства людина стає головною діючою силою соціальних процесів. Тому концептуальною основою вищої школи інформаційного суспільства є етика, культура і знання.

Ключові слова: вища освіта, теоцентризм, техноцентризм, інформаційне суспільство, людина, наука.

Роль вищої освіти в сучасному суспільстві для його успішної життєдіяльності є значною. Це пов'язано з тим, що соціальна практика ускладнюється, а виробництво стає наукомістким. Успішність соціального управління, комунікації та взаємодії, а також досягнення в сфері соціального та економічного здоров'я суспільства значною мірою визначається концептуальними основами вищої освіти країни. Сучасні концепції вищої освіти виникли не на порожньому місці, вони мають певну історичну традицію, яка чекає на своє філософське осмислення. Більше того, розвиток вищої освіти має свою внутрішню логіку, усвідомлення якої дозволяє більш оптимальніше, повніше, всебічно окреслити суть концептуальних основ вищої освіти в сучасному інформаційному суспільстві.

Філософський аналіз історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти, на жаль, не знайшов ґрунтового висвітлення в дослідженнях українських і іноземних вчених. Вітчизняні автори зосереджують свої зусилля більше на питаннях сучасного стану вищої освіти. Так, А. Л. Прокопенко досліджує потребу в новій філософській парадигмі освіти та особливості її концептуалізації [1], Є. А. Пінчук методологічні підходи соціально-філософського аналізу модернізації вищої освіти [2], Л. О. Шашкова історико-філософський простір вищої [3], С. В. Яшник переосмислює роль сучасної освіти та аналізує нові прогресивно-гуманістичні орієнтири вітчизняної педагогіки, які відповідають ціннісним орієнтаціям світової спільноти [4], В. Ф. Баранівський підкреслює особливу роль гуманітарної освіти в забезпеченні духовної безпеки суспільства [5]. Поза увагою дослідників покищо залишаються проблема історіософії освіти та сенсів, які їй надавали явно чи приховано її організатори.

Метою статті є філософський аналіз історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти.

Вища освіта вписана в різні контексти і взаємозв'язки з іншими соціальними інститутами. Вона впливає на них, але і на собі має відбиток науки, пануючої соціальної, політичної, релігійної чи ідеологічної доктрини. Тому дослідимо як розгорталася і чим наповнювалася вища освіта останні кілька століть, в першу чергу, на європейському континенті.

Найстаршим, постійно діючим, вищим навчальним закладом у світі є університет Аль-Карауїн, який був заснований в 859 р. Він розташований в Північній Африці в місті Фес (Марокко). Спочатку на кошти купця Аль-Фіхрі було засновано Соборну мечеть Кайруанців (Джамі аль-Карауїн), якій судилося стати одним з духовних і освітніх центрів ісламського світу. Творцями цього освітнього центру стали мусульманські духовні провідники. Проте крім богослов'я вивчалися також граматика, риторика, логіка, медицина, математика, астрономія, хімія, історія, географія і музика. Зі стін університету Аль-Карауїн вийшла низка відомих вчених, філософів і богословів, таких як Ібн Арабі, Ібн Хальдун, Аль-Ідрісі, Маймонід, Лев Африканський, що зробили значний вплив на розвиток мусульманської і світової культури. У цьому університеті навчався видатний вчений, а згодом Папа Римський Сильвестр II (950-1003 рр.). Він впровадив у Європі знання арабів про математику, астрономію та астрологію.

На відміну від європейських університетів, арабські університети не видавали дипломів від імені навчального закладу. Європейці використовують цей факт як підставу для заперечення першості арабських університетів.

Вища освіта в Європі зосереджена у монастирських університетах, засновниками яких були чернечі ордени. Християнська релігія (як і іслам) позитивно ставиться до науки як до взаємодоповнюючої щодо віри форми людських знань про природу і людину – Божі творіння. Перші університети, Болонський університет (1088 р.), Оксфордський університет (1117 р.), університет у Тулузі (1229 р.), були засновані у XI-XIII ст.ст. У всіх цих навчальних закладах вивчали богослов'я, право та медицину. Середньовічні університети розвивалися під прямим впливом Церкви, яка шукала нові філософські джерела для розуміння Божого слова. Це були часи традиційного суспільства, яке на цьому етапі європейської історії було повністю християнським. Релігійний світогляд і стійкі традиції надавали людині чітку систему цінностей і духовний орієнтир.

Вихідним джерелом християнського світогляду постає Біблія, яка надавала послыдовникам низку вихідних догм. Вони потребували певних тлумачень тому, що людина повинна розуміти, у що вона вірить, а також щоб у чіткій відповідності застосувати біблійні знання при вирішенні важливих життєвих і суспільних ситуацій. Нарешті, тексти Біблії мають символічний, образно-притчевий характер, і тому потребують роз'яснень. Перші введення християнської догматики в контекст життя здійснювали апостоли. Розгалужено та деталізовано здійснили це історичне завдання представники християнської патристики II-VIII ст.ст.

Християнський світогляд епохи середньовіччя (період в історії традиційного суспільства на європейському континенті) спричинив важливе явище – вищу освіту європейського зразка. Виникла потреба у соціальному механізмі збереження, систематизації і передачі надбань, суті і застосування християнської науки наступним поколінням. Головною метою університетів традиційного суспільства була християнська освіченість священнослужителів, а згодом і соціальної еліти. Викладання велося латинською мовою.

При монастирях, як наукових центрах, організовувалися бібліотеки і скрипторії – спеціальні майстерні для переписування книг. Крім Біблії переписувалися книги християнських богословів, життєписи святих, віцілілі античні твори (без такого переписування до нас ці твори просто не дійшли б).

Саме в цих центрах зародилася система середньовічної релігійно-філософської думки – схоластика, яка розвивалася протягом IX-XV ст.ст. Схоластика – це новий синтез знань, що продукувався на основі дослідження і осмислення священних текстів християнського віровчення, а також коментарів до них та логіки Аристотеля. Ці знання називаються богослов'ям або теологією.

Найвизначніший систематик християнської філософії Тома Аквінський, щоб узгодити богослов'я з філософією, висунув ідею гармонії віри і розуму – віра і розум не можуть суперечити одне одному, оскільки і те, і інше від Бога. Однак вони розходяться в своїх методах: філософія рухається від видимих (тварних) речей і піднімається від них до Бога, а теологія своїм початком має Бога. Однак відмінність природи філософії і теології таки проявила себе – до кінця XIV ст. вони вже різко відокремлюються одне від одного.

У це відокремлення значних зусиль доклав англійський філософ і теолог Роджер Бекон (1215-92 рр.). Він, відхиляючись від головних постулатів релігійної філософії – джерело людських знань і істини є Боже Одкровення, зробив спробу поліпшити церкву, науку та освіту. Р. Бекон звинуватив теологію і філософію в тому, що вони працюють ненауковими методами і б'ються над псевдопроблемами.

Для покращення ситуації він пропонує чотири сфери знань: 1) мова оригіналу повинна бути нормою біблійної екзегези й інтерпретації філософських текстів; 2) математика є основою усіх наук. Жодне ясне пізнання неможливе якщо воно не очевидне; 3) в силу надання світлу особливої ролі головною наукою стає оптика. В ній знаходять застосування математичні та експериментальні методи; 4) знання повинно мати своїм джерелом досвід. Усі висловлювання про природу повинні підкріплюватися чи спростовуватися досвідом. Тому велика роль відводиться експерименту.

Схоластика мала суттєві недоліки. Вони були пов'язані з надмірним теоретизуванням філософів часто на несуттєві теми. «Суттєвим недоліком середньовічного схоластичного знання було жорстке неприйняття альтернативних точок зору, їх обговорення припускалося лише з метою заперечення, – зауважує С. Бондар. – Середньовічним схоластичним текстам властива знеособленість... Вважається, що істина належить не окремій особі, а корпорації вчених-схоластів, вона формулюється та узгоджується усіма колегами-єдиновірцями. Самопізнання та рефлексія є недоречними у філософсько-схоластичних дослідженнях» [6, с. 141]. Тому критика схоластики в цьому плані була конструктивною.

Руйнівником концепції гармонії віри і розуму став Вільям Оккам (1300-50 рр.). Він запропонував теорію двоїстої істини, що руйнувала схоластичну традицію. Ця теорія звільняла, з одного боку, філософію від обов'язку бути підмогою теології, а з іншого – позбавляла останню від необхідності доводити положення

віри, підводити під них якусь логічну основу. З філософії, за античним еталоном, намагалися зняти обмеження, які накладала на неї теологія. Однак було відкинуто не просто недоліки схоластичної філософії, що викладалася в університетах. Релігійну філософію, а точніше, її визначні досягнення розуміння природи людини було відкинуто також.

У перші півтори тисячі років від Різдва Христового головним напрямом філософування стало вчення про надчуттєві, недоступні досвідові принципи – метафізика. Вона шукала відповідь на головне питання філософії – сенс життя людини і з'ясовувала світоглядні питання, які не піддаються осягненню за допомогою експерименту та методів конкретних наук. Загальноприйняте, що середньовічна філософія була теоцентричною. Безперечним є і той факт, що вона мала вагомий здобутки в розумінні суті людини як духовної істоти, що складається з тіла, душі і духу.

Світогляд епохи Відродження прийнято називати антропоцентричним. Метафізику почали замінювати онтологією, а згодом натурфілософією і гуманізмом. Гуманісти вважали, що християнські ідеї і догмати можна донести людям в чистому стилі античності. Грецька мова, знання якої було втрачено в середньовічній Європі, стає предметом повсюдного вивчення. Твори древніх розшукуються, переписуються, видаються. У XV ст. майже повністю було зібрано пам'ятки античної літератури. Саме ця збірка дійшла до нас.

Поява протестантизму у XVI ст. стає переломним моментом у всій європейській культурі. Реформація католицької церкви привела до подрібнення християнства і фактично до вихолощення деяких догматів. Протестантизм позбавляє церкву монопольного права тлумачення Біблії – протестанти проголошували право кожного віруючого не тільки самостійно читати, але й тлумачити Біблію. Привноситься новий, скоріш, псевдохристиянський смисл в християнське вчення. Його геніально висловив Макс Вебер у своїй відомій праці «Протестантська етика і дух капіталізму» [7]. На основі фактичного документального матеріалу дослідник показує, як вироблені ідеологами Реформації нові цінності, сприяли «прориву» системи традиціоналістських уявлень про сенс людського життя і роль у ньому економічних чинників. Господарська поведінка власників засобів виробництва орієнтована не на задоволення їх традиційних потреб, а на зиск, одержання прибутку, на збагачення.

У XV-XVII ст.ст. у Західній Європі сформувалася класична наука. Її засновниками вважаються Роджер Бекон («родоначалник» наукового експерименту), Раймонд Луллій (який висунув ідею «філософської машини» та квантифікацію знань), Галілей (один із основоположників точного природознавства), Ньютон (творець класичної механіки і – поруч з Лейбніцем – диференціального обчислення). Класичне природознавство відгородилося від «духовного» і «божественного». Воно віддало ці феномени богослов'ю та університетській середньовічній схоластиці. Основні риси класичного природознавства висвітлили Ю. Канигін, та В. Кушерєць: «1. Механіцизм в науці та світогляді. 2. Техноцентризм – орієнтація на розвиток технічної (особливо машинної) бази суспільного вироб-

ництва... Із техноцентризмом пов'язані домінування математики й фізики в системі наук, особливо механіки, а також винятково важлива роль інженерії та фізичного експерименту. 3. Феноменологізм і позитивізм, що зводяться до відкриття (опису) та практичної утилізації різних «ефектів» без розуміння їхньої філософської природи. 3 цим (а також рисою (1)) пов'язане й універсальне становище математики. 4. Строго детерміністський характер теоретичних викладок. 5. «Сутнісний» підхід до дійсності, що дозволяє (залучаючи на допомогу експеримент) забезпечувати однозначні («об'єктивні») й точні результати, що важливо для розвитку енергетичного, «силового ряду» машинної техніки.» [8, с. 49-50].

На європейському континенті традиційне суспільство почало трансформуватися в індустріальне. Останнє стало наслідком духовних перетворень в суспільстві, які розпочалися в Західній Європі в епохи Відродження і Реформації. Від цих епох, на думку німецького філософа О. Шпенглера, у європейській культурі починає домінувати так званий «фаустівський дух» – дух невизначеного прагнення до вищого, більшого, динамічного, ефективного. Цей дух веде до наживи, виробництва, споживацтва і він, на думку О. Шпенглера, веде Європу до занепаду і загибелі [9].

Індустріальне суспільство принесло значні зміни у сферу освіти. Нове суспільство вимагало розвитку гірничорудної промисловості, транспорту, ринку і пов'язаних з ним торгівлі, банківської справи, грошового і вексельного господарства. Наприкінці XV ст. в Європі нараховувалося 79 університетів. Вони поступово стають автономними, незалежними від монастирів. Вплив християнської церкви на університети значно послаблюється. Вища освіта набуває більш світського характеру. Часом університети потрапляють до сильної залежності від держави. Почали створювати спеціалізовані навчальні заклади. Так, у Іспанії, Португалії, Британії та Голландії були засновані морехідні школи. В Італії виникали спеціалізовані академії художників, літераторів, вчених природничих наук. Суспільство ускладнювалося, більш соціально мобільними ставали люди.

Епоха індустріального суспільства потребувала значної кількості конструкторів, інженерів, техніків, економістів, менеджерів. Пріоритет віддавався спеціалізованій технічній освіті – технікумам, політехнічним і сільськогосподарським інститутам та іншим аналогічним закладам. Індустріальній системі потрібні були маси навчених працівників, які б мали необхідні професійні навички роботи на промислових підприємствах. Метою вищої освіти індустріального суспільства є забезпечення промисловості висококваліфікованими фахівцями.

Освіта індустріального суспільства має також «прихований курс навчання». Ось як його охарактеризував американський дослідник Елвін Тоффлер: «Він складався, і таким залишається й тепер у більшості індустріальних держав, з трьох курсів: пунктуальності, вміння підкорятися й уміння виконувати механічну, одноманітну роботу. Для заводської праці – особливо на конвеєрі – були потрібні вправні робітники, причому такі, які виконували б накази керівництва без запитань. Потрібні були чоловіки й жінки, готові бути рабами

біля машин чи в конторах, люди, які ретельно виконували б важкі, одноманітні операції» [10, с. 97]. Вища освіта формувала податливу, керовану робочу силу того типу, який був потрібен електромеханічній технології та конвеєру. Е. Тоффлер вважає, що уся теперішня система освіти була побудована відповідно до вимог індустріалізму: «Сама ідея збирання мас студентів (сировини) для впливу на них вчителів (робітників) у централізовані розташовані школах (заводах) була ходом індустріального генія» [10, с. 99]. Прихованою метою освіти в індустріальному суспільстві є перетворення людей на керовану масу уніфікованих спеціалістів зі стандартизованими знаннями. Втручання держави у зміст й організацію навчання і в капіталістичному, і в соціалістичному варіантах індустріального суспільства стало всеохопним.

Серьозні зрушення в світогляді, що привели до появи індустріального суспільства були пов'язані із підміною християнських цінностей традиційного суспільства на псевдохристиянські. Християнство і богослов'я було відсунуто з першої ролі в індустріальному суспільстві. Воно було замінене на науку, яка повинна була дати відповіді на всі без винятку питання сьогодні чи пізніше. Проте християнська релігія не знищувалася. Вона просто була позбавлена на Заході своєї першості. У радянському суспільстві більшовизм винищував християнство. Войовничий атеїзм – ось кредо радянської науки і освіти. Християнські храми було перетворено на спортзали і склади. 15 травня 1932 року декретом уряду за підписом Сталіна оголошувалася «безбожна п'ятирічка». Її ціль була однозначна: вигнати зі свідомості всіх радянських людей ім'я Бога та геть-чисто знищити церкву! Програма розправи з духівництвом, знищення релігії, викорінювання духовності зводилося в ранг основних завдань партії.

Вища освіта в радянському суспільстві була підпорядкована знищенню християнської релігії. Викладався «науковий атеїзм», вся система радянської освіти була направлена на знищення віри в Бога.

Історія людства довела, що релігія взагалі і християнська зокрема, несуть для суспільства великі блага. Ці блага пов'язані з утвердженням в людині морально-психологічних якостей, що ведуть до громадянського миру, гармонії та злагоди. Релігія укріплює родину, суспільство та людство, наповнює їх діяльністю важливими життєствердними сенсами. Особливого значення релігія набуває в інформаційному суспільстві тому, що вирішальним фактором розвитку суспільства стає людина, а не техніка.

Інформаційне суспільство викає в результаті четвертої науково-технічної революції – з середини ХХ століття. Науковцями було відкрито нові інформаційно-комунікаційні технології, що привели до докорінної зміни соціальних процесів. З'явилися нові суттєві техніко-технологічні відкриття та впровадження: напівпровідники, мікропроцеси, мікрокомп'ютери, лазерна техніка, роботобудування, Інтернет (світовий інформаційний простір), стільниковий зв'язок тощо. До галузі інформаційних технологій відносять також генну інженерію, біотехнології, ракетно-космічну техніку. Традиційні фактори виробництва втрачають свою значимість, натомість вирішальним елементом

суспільного багатства стає людський фактор, а новим виробничим ресурсом – знання та інформація.

Українські дослідники визначають інформаційне суспільство як суспільство, в якому більшість працівників займаються створенням, збиранням, відображенням, реєстрацією, накопиченням, збереженням і поширенням інформації, особливо її найвищої форми – знань [11, с. 12]. Найбільш пристосованим до вимог інформаційного суспільства виявилися країни Азії. Цивілізаційні особливості обумовили економічне чудо Китаю й Індії. Саме конфуціанство та індуїзм виявилися тією важливою духовною складовою, які дали переімени планетарного масштабу, що пов'язані із зміною світових лідерів.

Таким чином, вища освіта вимагає суттєвих світоглядних трансформацій, приведення її у відповідність до сучасних світових реалій. Пов'язані вони з тим, що християнські цінності має бути взято за концептуальну основу навчального процесу. Успіх «безпаперового» обміну інформацією (документами) інформаційного суспільства буде напряму залежати від морального рівня розвитку людей, що приймають у ньому участь. Етика стає основною викладацькою дисципліною.

Культура є наступною концептуальною складовою вищої освіти. Потрібно подолати техноцентризм індустріального суспільства, який веде у глухий кут. Техноцентризм маємо замінити духовним розвитком людини. Культура і освіта інформаційного суспільства повинна стати духовноцентричною. Головною метою вищої освіти інформаційного суспільства має стати формування духовності фахівців на основі наукового дослідження Першокниг людства: Вед, Авести, Біблії, Корану.

Виходячи з природи інформаційного суспільства, концептуальні засади вищої школи вбачаються як органічна єдність таких компонентів: мораль, етика, (духовність); культура; знання.

Висновки, які витікають з даного дослідження наступні:

- концепція вищої освіти суспільства як і його історичний тип залежить від панівного світогляду суспільства;
- вища освіта кожного історичного типу суспільства має свої основні навчальні дисципліни, мету (в індустріальному приховану), яку вона хоче досягти;
- суспільство життєздатне тільки у випадку, якщо воно здатне привести концептуальну суть вищої (фактично усіх рівнів) освіти у відповідність до своєї природи та світогляду;
- світогляд інформаційного суспільства є глибоко етичним оскільки людина стає головним чинником інформаційних та комунікаційних процесів;
- світоглядні і моральні трансформації інформаційного суспільства найкраще робити на основі наукової обробки Першокниг людства.

Подальші дослідження полягають в наповненні конкретним змістом навчальних програм і дисциплін вищої школи інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Прокопенко А. Л. Нова філософська парадигма освіти та особливості її концептуалізації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002.

- С. 226-227. – (Філософія. Політологія; Вип.42/45).
2. Пінчук Є. А. Методологічні підходи соціально-філософського аналізу модернізації вищої освіти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – С. 110-113. – (Філософія. Політологія; Вип.91/93).
3. Шашкова Л. О. Історико-філософський простір вищої освіти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2004. – С. 103. – (Філософія. Політологія; Вип.66/67).
4. Яшник С. В. Аксиологічне переосмислення сучасного освітнього простору // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: збірник наукових праць. – Київ, 2011. – Вип.159. – Ч.4. – С. 266-272. – (Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»).
5. Баранівський В. Ф. Вища освіта у вирішенні проблем духовної безпеки українського суспільства // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди: наукове видання. – Харків, 2013. – Філософія; Вип.41, (Ч.1). – С. 206-221.
6. Бондар С. Схоластика – універсальна форма раціонального філософствування / С. Бондар // Університетська кафедра. Культурологія. Аксиологія. Філософія. Етнологія. Дискусії. Рецензії. Анотації: альманах [голов. ред. Ю. Вільчинський]. – К. : КНЕУ, 2012. – Вип.1. – С.134-142.
7. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Макс Вебер. – К. : Основи, 1994. – 261 с.
8. Канигін Ю. Біблія і сучасна наука / Канигін Ю., Кушерев В. – К. : Знання України, 2008. – 227 с.
9. Шпенглер О. Закат Європи: Очерки морфології мирової історії / О. Шпенглер; Пер. с нем. и примеч. И. И. Маханькова. – Москва: Мысль, 1998. – Т.2: Всемирно-исторические перспективы. – 606 с.
10. Тоффлер Елвін. Третя хвиля: Пер. з англ. / Тоффлер Елвін. – Київ: Весвіт, 2000. – 480 с.
11. Інформаційне суспільство [Текст]: дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / В. М. Брижко [та ін.]. – К. : Інтеграл, 2002. – 220 с.
1. Prokopenko A.L. Nova filososfsjka paradyghma osvity ta osoblyvosti jiji konceptualizacijii // Visnyk Kyjivskogho nacionalnogho univrsytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Kyjiv, 2002. – S.226-227. – (Filosofija. Politologhija; Vyp.42/45).
2. Pinchuk Je.A. Metodologhichni pidkholdy socialjno-filosofskogho analizu modernizacijii vyshhoji osvity // Visnyk Kyjivskogho nacionalnogho univrsytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Kyjiv, 2009. – S.110-113. – (Filosofija. Politologhija; Vyp.91/93).
3. Shashkova L.O. Istoryko-filosofskijjy prostir vyshhoji osvity // Visnyk Kyjivskogho nacionalnogho univrsytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Kyjiv, 2004. – S.103. – (Filosofija. Politologhija; Vyp.66/67).
4. Jashnyk S.V. Aksiolohichne pereosmyslennja suchasnogho osvitnjogho prostoru // Naukovyj visnyk Nacionalnogho univrsytetu biosursiv i pryrodokorystuvannja Ukrajinu: zbirnyk naukovykh pracj. – Kyjiv, 2011. – Vyp.159. – Ch.4. – S.266-272. – (Serija «Pedagoghika. Psykholohija. Filosofija»).
5. Baranivskijjy V.F. Vyshha osvita u vyrishenni problem dukhovnoji bezpeky ukrajinsjogho suspiljstva // Visnyk Kharkivskogho nacionalnogho pedagoghichnogho univrsytetu im. Gh.S. Skovorody: naukowe vydannja. – Kharkiv, 2013. – Filosofija; Vyp.41, (Ch.1). – S.206-221.
6. Bondar S. Ssholastyka – univrsalnja forma racionalnogho filosofstvuvannja / S.Bondar // Univrsytetsjka kafedra. Kuljturolohija. Aksiolohija. Filosofija. Etnologhija. Dyskusiji. Recenziji. Anotaciji: aljmanakh [gholov. red. Ju.Viljchynskijjy]. – K.: KNEU, 2012. – Vyp.1. – S.134-142.
7. Veber M. Protestantsjka etyka i dukh kapitalizmu / Maks Veber. – K.: Osnovy, 1994. – 261 s.
8. Kanyghin Ju. Biblija i suchasna nauka / Kanyghin Ju., Kusherec V. – K.: Znannja Ukrajinu, 2008. – 227 s.
9. Shpenghler O. Zakat Evropy: Ocherky morfologhyy myrovoj ystory / O.Shpenghler; Per. s nem. y prymech. Y.Y. Makhanjkova. – Moskva: Mislj, 1998. – T.2: Vsemymno-ystorycheskye perspektivy. – 606 s.
10. Toffler Elvin. Tretja khvylja: Per. z anghl. / Toffler Elvin. – Kyjiv: Vsesvit, 2000. – 480 s.
11. Informacijne suspiljstvo [Tekst]: definiciji: ljudyne, jiji prava,

References

* * *

informacija, informatyka, informatyzacija, telekomunikaciji, intelektualna vlasnistj, licenzuvannja, sertyfikacija, ekonomika, ryнок, jurisprudencija / V.M. Bryzhko [ta in.]. – K.: Integhral, 2002. – 220 s.

Naydonov A.G., docent, kandydat filososfsjkykh nauk, assistant professor of Department of philosophy and the social and human sciences, Kherson State Agrarian University (Ukraine, Kherson), onaydonov@gmail.com

Philosophical aspects of the historical development of the conceptual foundations of higher education

The study is a philosophical analysis of the historical development of the conceptual foundations of higher education. Applied methods: historical, dialectical, axiological. The main conclusions obtained: the development of a conceptual framework of higher education depended on the dominant ideology of the society.

The ocentric worldview of traditional society has led to the religious content of higher education. Tehnotsentrizm – the essence of high school industrial society. In the information society, people become the main force of social processes. Therefore, the conceptual basis of the Higher School of the information society is the ethics, culture and knowledge.

Keywords: higher education, theocentrism, tehnotsentryzm, information society, people, science.

Найденов А. Г., кандидат философских наук, доцент кафедры философии и социально-гуманитарных дисциплин, Херсонский государственный аграрный университет (Украина, Херсон), onaydonov@gmail.com

Философские аспекты исторического развития концептуальных основ высшего образования

Целью исследования является философский анализ исторического развития концептуальных основ высшего образования. Применены методы: исторический, диалектический, аксиологический. Основные полученные выводы: развитие концептуальной основы высшей школы зависело от господствующего мировоззрения общества.

Теоцентрично мировоззрение традиционного общества обусловило религиозное содержание высшего образования. Техноцентризм – суть высшей школы индустриального общества. В условиях информационного общества человек становится главной действующей силой социальных процессов. Поэтому концептуальной основой высшей школы информационного общества является этика, культура и знания.

Ключевые слова: высшее образование, теоцентризм, техноцентризм, информационное общество, человек, наука.

УДК 316.61:172.16

Третьякова Т. М.
асистентка кафедри соціальних теорій, Національний університет «Одеська юридична академія» (Україна, Одеса), todessat@mail.ru

Складові гуманізації вищої освіти в Україні

Визначаються головні складові процесу гуманізації вищої освіти. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання: надати сучасне розуміння гуманності, гуманізації, з урахуванням тенденцій розвитку українського суспільстві: представити характеристику процесу впровадження головних принципів гуманізму в вищій школі; окреслити головні складові гуманізації вищої освіти та визначити їх направленість та засоби впровадження. Для вирішення завдань було використано ряд методів. Це, зокрема, історичний, філософський, логічний та структурно-функціональний.

Визначено, що необхідно, насамперед, реформувати управління системою освіти. Розвиток освіти в країні залежить від того наскільки повно враховуються в механізмі управління інтереси всіх соціальних суб'єктів, наскільки глибоко розкриваються взаємозв'язки і протиріччя інтересів, своєчасно знаходяться оптимальні форми їх руху, визначаються шляхи, засоби і способи їх вирішення.

Ключові слова: освіта, гуманізм, політика, освітня політика.

Значення освіти для людини зокрема і для суспільства в цілому не відлягають сумніву. Саме тому право індивідуума на її отримання належить до фундаментальних, конституційних прав. Так, стаття 53 Конституції України гарантує непорушність права на освіту, обов'язковість повної загальної середньої освіти та забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання.